

13 (13).
HIRAÇ YEĞYAZAR HOVHANNİSYAN'IN ANLATTIKLARI
(1915, MUŞ, HAVATORİK K. DOĞUMLU)

Bizim atalarımız Zeytun'dan gelmiş ve Muş'un Havatorik Köyü'ne yerleşmişler. Birçok kez Türklerle çarpışmışlar. Metuk atalarımızdandı. O Zeytun'dan Sasun'un Ağbi Köyü'ne gelmiş. Sasunlularda herkesin dans etmesini zorunlu kılan bir gelenek vardı. Metuk yaralı ve topal haliyle çıkıp oynamaya başlar. Herkes şaşırır. Metuk onlara: "Beni evlendirin" der.

Metuk evlenir. Dört oğlu olur. Oğulları büyüüp iyi, tanınmış gençler olurlar. Büyüklerimiz, Metuk'un oğullarından birini Muş Vilayeti'nin Petar Köyü'ne, bir diğeri ise Havatorik Köyü'ne gönderdiğini, iki oğlunun ise Ağbi Köyü'nde kaldığını anlatırlardı. Metuk varlıklı bir insan olur; bir kilise yaptırır. Köyümüzün Havatorikli kolhoz başkanı, kendilerinin o kiliseye gittiklerini anlatırdı. Kilisenin sahnının üzerine Metuk'un elinin şekli kazınmış ve kiliseye Ter Khime adı verilmiş. O kilisenin bugüne kadar varlığını koruduğunu söylüyorlar.

Ağbi'de Metuk'un soyundan insanlar kalmıştır. O sadece Ermenilerin yaşadığı bir köydü.

Havatorik Köyü'nde dedem Gireyan Hovhannes'in dört çocuğu olmuş. 1915'te evimizde otuz iki kişi yaşamış, Kürtler bu insanlardan otuzunu ahırlara tıkip diri diri yakmışlardır; sadece iki kişi kurtulmuştur: Yeğyazar ve Kaje Khaçatıryan kardeşler.

Babam Muş Şehri'nde evlenmiştir. Sürgün sırasında erkek kardeşim 40 günlükmüş. Gevorg Çavuş'un grubundan olan Petara Akho ve Manuk* sürgün yolunda bizimle birlikteydiler. Göç yolunda herkes yorgun, eziyet çekerek, sırtında yüküyle yürürken o bebek ağlamaya başlar. Muhacirler: "Türkler bebeğin sesini duyarak bizi takip edecekler" derler. Onlar annemi bebeğini bırakıp diğerleriyle birlikte kaçmaya zorlarlar. Annem mecburen bebeğini götürüp yolun kenarına koyar. Az sonra büyükannem kağıyla giderken uzaktan kendi bebeklerinin kundak bezlerini görür ve arabacıya der ki: "Gırko lao! bu bizim Tammi'nin kundağı değil mi?" Arabayı durdurur. Gırko bebeği getirmeye gider. Büyükannem der ki "Bu bizim çocuğumuz."

Kurtulup da gidecekleri yere vardıklarında, Petara Akho, Gırko'ya rastlar ve onu öperek: "Bu çocuğu bize sen hediye ettin der."

Çocuğun adı Harutyun'muş; ama Akho isminin "Ferman" olması gerektiğini söylemiş; zira göç etmemiz gerektiğini bildiren bir emir alınmıştı. Daha sonra Ferman İkinci Dünya Savaşı sırasında askere gidip şehit oldu.

Göçümüz hakkında Andranik Paşa demişti ki. "Culfa köprüsünü Türkler ele geçirmiştir; bize sadece kendi kendimizi savunma seçeneği kalıyor."

Buna rağmen Andranik ve Akho'nun yardımıyla göçmenler köprüden geçip kurtulmayı başarırlar ve gidip Talin bölgesine yerleşirler.

Bizimkiler buraya geldiğinde 6 hane Türk, 6 hane de Ermeni varmış. Ermeniler gelip Türkleri öldürmüş ve Verin Bazmaberd Köyü'ne, onların evlerine yerleşmişler. Sonra Türkler yanlarındaki Ermeni çocukları fidye karşılığı satıyorlardı. Ablam çocuk başına bir altın

vererek onları satın alıyordu.

Babam okuma yazma bilmez, sadece ismini yazmayı bilirdi. 1937'de onu elli yaşındayken sürgüne gönderdiler. Varımızı yoğumuzu elimizden aldılar.

* Gevorg Çavuş (1870, Sasun -1907) : Ermeni Ulusal Kurtuluş Hareketi militanlarından, fedayi. Andranik Paşa'nın silah arkadaşı.